

Юридичні науки

УДК 342.732:351.751+338.48

Господарець Діана Миколаївна

студентка

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Господарец Диана Николаевна

студентка

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Hospodarets Diana

Undergraduate of the

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник:

Теремцова Ніна Володимирівна

кандидат юридичних наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ В ПРОЦЕСІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

**РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВА НА ДОСТУП К ИНФОРМАЦИИ В
ПРОЦЕССЕ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ**

**EXERCISE OF THE RIGHT TO ACCESS TO INFORMATION IN THE
EUROPEAN INTEGRATION PROCESS**

Анотація. Дана стаття присвячена дослідженню проблеми реалізації права громадян на доступ до публічної інформації в контексті європейської інтеграції і гармонізації національного законодавства. Аналізуються основні міжнародно-правові акти з цього питання, проводяться паралелі із реалізацією цього права у зарубіжних країнах.

За результатами дослідження надано пропозиції щодо вдосконалення інформаційного законодавства України.

Ключові слова: публічна інформація, право на інформацію, доступ до публічної інформації, правове регулювання доступу до публічної інформації.

Аннотація. Данная статья посвящена исследованию проблемы реализации права граждан на доступ к публичной информации в контексте европейской интеграции и гармонизации национального законодательства. Анализируются основные международно-правовые акты по этому вопросу, проводятся параллели с реализацией этого права в зарубежных странах.

Результатом исследования стали предложения по совершенствованию информационного законодательства Украины.

Ключевые слова: публичная информация, право на информацию, доступ к публичной информации, правовое регулирование доступа к публичной информации.

Summary. This article is devoted to exploring the problem of exercising the right of citizens to access public information in the context of European integration and harmonization of national legislation. The basic international legal acts on this issue are analyzed, parallels are drawn with the implementation of this right in foreign countries.

According to the results of the research, proposals were made to improve the information legislation of Ukraine.

Key words: public information, right to information, access to public information, legal regulation of access to public information.

Постановка проблеми. Вхідження світового співтовариства у нове тисячоліття ознаменувалося глобальним процесом формування якісно нового – інформаційного суспільства. Об’єктивно Україна не залишилась осторонь світових процесів, що спонукали до переосмислення

інформаційної політики держави та приведення її у відповідність з кращими європейськими і світовими стандартами.

Актуальність теми дослідження. Останнім часом у науковій літературі приділяється певна увага проблемним питанням реалізації права громадян на доступ до публічної інформації. Проте реалізувати конституційне право доступу громадян до публічної інформації без наявності правової основи, а також ефективних механізмів реалізації неможливо.

Виклад основних положень. Право на доступ до інформації є правом інструментальним, тобто таким, що необхідне для реалізації інших прав і свобод людини, – без доступу до певної інформації, яка є в органів влади чи інших суб’єктів, людина часто не може реалізувати свої інші права (наприклад, на доступ до суду, участь у виборах та в управлінні державними справами, на освіту тощо). Право на доступ до інформації вимагає від держави не утримання від втручання, а активних дій – забезпечення нормативних, організаційних та технічних умов реалізації права на інформацію, зокрема належного розгляду запитів на інформацію та оприлюднення в ініціативному порядку суспільно важливої інформації.

Переважає більшість нормативно-правових актів, які регулюють правові відносини в інформаційній сфері, була прийнята до набрання чинності Конституції України (1996). Із прийняттям Конституції України відбулася переорієнтація суспільних відносин на охорону й захист прав і свобод громадян, побудову демократичної, правової держави. Саме тому нині відбувається адаптація національних особливостей, елементів правової системи України до європейського та міжнародного права, упровадження міжнародних демократичних стандартів у розвиток інформаційної сфери.

Так, у ст. 34 Конституції України, яка гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати

інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [1]. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Ця норма ґрунтується на положеннях актів міжнародного законодавства, до яких слід звернутися для того, щоб зрозуміти, наскільки українське законодавство і практика відповідає міжнародним стандартам [2; 3].

Інформаційне законодавство — комплекс законів та інших нормативно-правових актів держави, що прийняті парламентом в галузі інформації, де визначаються суспільні інформаційні відносини, пов'язані із виникненням, зміною та припиненням їх між суб'єктами права. Базовим законом в сфері інформації є Закон України «Про інформацію». Він був прийнятий 1992 р., останні суттєві правки були внесені - 13 січня 2011 р [4].

До інших основних нормативно-правових актів України, що регулюють забезпечення доступу громадян до публічної інформації належать Закони України: «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про інформаційні агентства», «Про державну таємницю», «Про звернення громадян» «Про зв'язок», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про електронний цифровий підпис», «Про телекомунікації», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних» та інші, а також укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України тощо.

Міжнародними нормативно-правовими актами у сфері інформації є такі основоположні документи: Загальна декларація прав людини,

Конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру від 28 січня 1981 року, Європейська конвенція про транскордонне телебачення від 5 травня 1989 року, Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25 лютого 1991 року, Угода про співробітництво в галузі інформації від 09.10.1992 року, Рекомендації Ради Європи «Про проблеми кримінально-процесуального права, пов’язані з інформаційними технологіями» № R(95)13 від 11 вересня 1995 року, Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року, Директива 97/66/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Стосовно обробки персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному секторі», Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства від 22.07.2000 року, Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року, Декларація принципів «Побудова інформаційного суспільства — глобальне завдання в новому тисячолітті» від 12.12.2003 року, План дій «Україна — Європейський Союз», Європейська політика сусідства, схвалений Кабінетом Міністрів України 12.02.2005 року, Резолюція 60/45, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об’єднаних Націй, «Досягнення у галузі інформатизації та телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки» від 08.12.2005 року, Рекомендація Ради Європи № R(81)19 про доступ до інформації, що перебуває у володінні державних органів, Рекомендація Ради Європи № R(2002) про доступ до офіційних документів тощо.

Говорячи про реалізацію права на доступ до публічної інформації, доцільно визнати, що українське інформаційне законодавство – не дало відповіді на всі запитання, що створює певні перешкоди для застосування правових норм у практичній діяльності.

Так, органи власти фактично безпідставно відмовляють у наданні інформації, відносячи її до інформації з обмеженим доступом, а також не повністю виконують вимогу оприлюднювати інформацію про свою діяльність. Не всі внутрішньовідомчі акти публікуються в офіційних виданнях і, таким чином, органи власти стають подібними до власників інформації, які на власний розсуд, приймають рішення про надання або відмову у наданні інформації [6].

Великою проблемою є відсутність спеціальних органів, відповідальних за реалізацію права на доступ до інформації. Такі органи мали б виконувати роль суб'єкта, до якого можна було б оскаржити діяння органів власти щодо порушення права на доступ до інформації [8].

Також, Закон України «Про інформацію» фактично не розмежовує публічну інформацію від приватної, визначаючи конфіденційну інформацію як таку, що може належати органам власти і може поширюватися за їх бажанням.

Органи власти, на власний розсуд, не можуть визначати ні режим доступу до інформації, ні критерії її віднесення до інформації з обмеженим доступом. Якщо ж органи власти і володіють інформацією з обмеженим доступом (не конфіденційною, а таємною), то вони повинні складати і оприлюднювати зводи чи реєстри видів такої інформації .

Відповідно до ст. 19 Загальної декларації прав людини (прийнятою і проголошеною Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.48) «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-яким способом і незалежно від державних кордонів».

Міжнародним пактом про громадянські і політичні права (прийнятий 16.12.66 Генеральною Асамблеєю ООН і ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.73), п.п. 2 та 3 ст. 19 передбачено,

що «кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір

Відповідно ж до частини першої ст. 9 Конституції України констатуємо, що і вищезазначені положення міжнародних конвенцій необхідно розглядати як частину національного українського законодавства.

Крім спеціальної щодо права на інформацію статті 34 Конституції, Основний Закон містить ще низку норм, важливих у контексті реалізації та захисту цього права. Серед них: Стаття 31 та стаття 32, котрі гарантують:

- захист приватної інформації,
- право «знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею»,
- «судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації»

Право на доступ до інформації (ч. 3 ст. 32, ч. 2 статті 34, ч. 2 ст. 50) на підставі ст. 64 Конституції України може бути обмежено в умовах воєнного або надзвичайного стану, однак право знати свої права та обов'язки, не може бути обмежене навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану (стаття 57).

Водночас стаття 17 Закону України «Про доступ до публічної інформації» є досить прогресивною навіть порівняно із законодавством ЄС, оскільки передбачає контроль за забезпеченням доступу до публічної інформації як з боку парламенту в особі Уповноваженого Верховною Радою України з прав людини, тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України, народних депутатів України, так і з боку громадськості, громадських організацій, рад або навіть особисто громадян.

Доцільно також виділити статтю 23, яка дає право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації й детально регламентує ситуації, коли це можливо.

Висновки. Доступ до публічної інформації про діяльність органів державної влади є запорукою успішної демократичної держави. Правом вибирати спосіб доступу до публічної інформації наділені громадяни. Проте належна реалізація цього права залежить від органів державної влади, в розпорядженні яких є публічна інформація. Прозора влада повинна належно забезпечувати діалог із громадськістю на всіх етапах прийняття рішень та постійний доступ до повної, об'єктивної, точної, зрозумілої інформації про діяльність органів державної влади, щоб забезпечити належний стан інформування громадян про свою діяльність, що є показником, від якого значною мірою залежить авторитет самої влади і рівень довіри до неї з боку громадян.

Література

1. Конституція України 1996 року // Законодавство України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Международные пакты о правах человека и советское законодательство. М., 1976. С. 8.
3. Про інформацію: Закон України в новій редакції від 9 трав. 2011 р. // Законодавство України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI // Відом. Верхов. Ради України. 2011. № 32. Ст. 314.
5. Почепцов Г.Г. Інформаційна політика. К, 2006. 663 с.
6. Пазюк А.В. Міжнародно-правовий захист права людини на приватність персоніфікованої інформації: автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 – міжнародне право/
А.В. Пазюк; Інст. міжн. відносин КНУ ім. Тараса Шевченка. К., 2004.
15 с.

7. Конституційне та муніципальне право – 108 // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України № 7 (2016).
8. Супрун В.М. Інформаційний суверенітет як один з елементів інформаційної безпеки держави: теоретико-правовий аспект / В.М. Супрун. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Pravo/2009>.